

CS. NAGY IBOLYA
„Kettőzött tükörben”
 Dobozi Eszter (1956–2019)

Dobozi Eszter költői indulásakor a kritika azonnal fölfigyelt azokra a személyiségjegyekre, amelyek poézisének is jellegadó vonásaiként tűntek föl – s azután maradtak is, minden finom, poétikai módosulásaik, a lírai beszéd formai gazdagodásai, vers-technikai változatai mellett. „Korai költészetének markáns vonása a maszk mögé rejtett lírai alanyiság” – írta például egyik bírálója (Diószegi Szabó Pál), vagyis az én, a vers mögöttes tereibe húzódo ember lélekrajzának szemérmes rejtőzése, mássá transzponálása. Ahogy másik kritikusa írta: a poéta „rendszerint kerüli a konkrét, személyes élmények megverését” (Károlyi Csaba), a lírai én alakváltozatok mögé bujtatja önmagát. Az alkotói út későbbi szakasza, a „visszaút” sem beszél arról, hogy a költő feladta volna ezt a hangnemi pozíciót. Válogatott kötete (*Ahogy ő néz, ahogy ő lát*, 2015) e líra alakulásának nyomon követhető folyamatában, valamint a legutolsó könyv (*Hószín átfut, sár fennakad*, 2018) új verseinek jelenvalóságában sem tétetik teljes olvasói közszemlére ez a lélektérkép. Miképpen Dobozi Eszter prózájában sem. A „rákbarakkban” is „Angelika” írja majd a naplóját (*Túl a rákbarakkon – Angelika naplójából*, 2015), mert könnyebb a traumát *elbeszélteni*, mint *elbeszélni*, s talán nem tévedünk túlzottan, ha ezt az alakváltást nem csupán modern poétikai eljárás-ként, hanem a személyiség önvédelmi gesztusaként is értelmezzük. Egyéb – ugyancsak maradandónak bizonyuló – sajátosságokra is felhívta a figyelmet az 1986-os *Az Egy* különös címet viselő verseskönyv elismerő kritikai fogadtatása: a „költői érzékenység, a gondosan kimunkált kötet szerkesztés”, a „képvilág” töprengésre készítő árnyaltsága a későbbi művek

elemzéseiben is vissza-visszatérő ítézi jellemzés. Mondhatjuk, hogy Dobozi Eszter *tanár* volt egész életében, erős benső és fogalmi igénnyel a világ, a dolgok megértésére, a benti és külvilági rendre, rendezettségére? A szétesettség nem volt kedvére, sem formai, sem intellektuális értelemben, teljességében vágyta szemlélni a létet, *kettőzöttségében*, az idő minden kiterjedésében, filozófiai rétegezettségében, az „ajándékba kapott” hét évtől kicsikart minden szépségében, minden fájdalomában.

Első találkozásunk az író és a szerkesztő virtuális légyottja volt, az 1991-es „*Csak a napnyugtát néztük*” című dokumentumkönyvet, vallomáskötetet a debreceni Csokonai Kiadó jelentette meg. Az az „érzékenység”, amely a világ versbéli képének általa vésett vonásait jellemezte, a mások bajai, sorsdrámái felé fordulás, a megértő és tisztázó kíváncsiság, nyitottság képességével-adottságával a tényirodalom közelébe is elsegítette: a rendszerváltás hajnalán a kommunizmus embertelen tetteit kutatta. Tiszaladányból 1945

januárjában „jóvátételi munkára” hurcoltak számos asszonyt, gyermeklányt, öreget. A politikai agresszivitás, az uralmi gátlástalanság, az emberi kiszolgáltatottság dokumentuma lett a túlélők vallomásaiból összefűzött kötet, egyúttal az elbeszél történelem, az *oral history* jelentős példája is. Alföldy Jenő tollából való a „szociográfia mindenkori költészete” kifejezés. Mert (Dobozi Eszter dokumentumkönyvére is utalva) „szenvadás, remény, csalódás, vér és örömkönny, hétköznapi helytállás, munka és szerelem, elkövetett bűn és csöndes erény, víg időmúlás és a mulandóság fölötti szomorúság rejlik az ilyen művekben. S ez már maga a költészet”. Sorsok labirintusában járt másik regényében, a *Sánta Katában* is (2011). Hősnője, Olga, a botladozó-pislákoló csillagkép metaforikus bűvkörében próbálja megérteni élete értelmét, léte buktatóit, kínzó hiányérzetének okait-eredőit. A *lélektani regény* az *utazás* alapmotívuma révén akár a *megértés*, a *ráeszmélés* érzelmi-intellektuális folyamata is lehetne, de nem lehet, mert hősnője nem képes sorsának fogalmi rendbetételére. Így a regény az elbeszélő szerző empatikus, mintegy megbocsátó ítéletével zárul: „mégis csak fáj

A Magyar Napló alkotói közössége és olvasói nevében fájdalommal búcsúzunk a 2019. október 9-én elhunyt szerzőnktől és barátunktól.

benne, ami fájhat. Annál inkább sajog, lüktet, nyilall, minél kevésbé tudatosan átélt élményből fakad: a gyötirelem, ha gyötirelem.”

Lírája – Vasy Géza ír erről – az első kötet személyiséget fölépítő szándékától, a világgal való kapcsolat el nem érhető harmóniájának keserűségétől, a csonka-lét tudatának állapotától a sokszorosan rétegezett, polifonikus létezéskép (*Látó*, 1991; *Fehér*, 1998; *Kettőztető*, 2001) lehetséges harmóniájának érzékeléséig, az emberi létezés törvényeinek felismeréséig ível. A boltozódó versvilág azután egyre inkább a létfilozófiai összegzés szándékának jeleit mutatja: az élet „fordított integetés”, a végtelenben

bolyongva „van-e még visszaút?” – kérdezi, van-e visszatalálás, újrakezdés, hiszen „nem egyszer élttem”. Dobozi Eszter újrendezné a világot (Czegő Zoltán), nem magáért, hanem másokért, mert örök mozgásban élünk (*Kötés*, 2013); de a természet és a történelem folytonos, rendért kiáltó diszharmóniájában (*Másolhatatlan*, 2005).

Utolsó verseskötetének megrendítő címadó versében már *fényszálakból* sző *fényhálót*, *kéklő ezüstfogaton jár*, s *aranyzitán szűrődik* át „minden teste”, már egy másik világ felé tart, megtisztultan, *aranyfüstösen*: s ez, hite szerint nem az elmúlás, hanem az újjászületés.

DOBOZI ESZTER

Vezeklő

*Milyen lesz résekbe húzódni vissza?
Milyen bepréselődni szűk helyekbe,
ahol tered olyan kicsinyke, mintha
tested betöltené: ne tudj semerre
moccanni sem. S a fal, mely úgy szorítja
parányi lényedet, hogy már lehetne
határaiddal egy. Járnai teremről
teremre: álmodod csupán vezeklőn.*

Amarillisz

*Milyen volna belépni a kehelybe,
mint a méhek, bogarak? Araszolni
a viaszos szíromlevélen egyre
beljebb, majd föl a bibéig karomnyi
szálon. A ringó porzókon pihegve
megtelepedni. Nem törődve holmi
árnyalakokkal. A fényes fehérrel
betelni, s csak lenni végtelenében.*

Láthatatlan köldöksinór kötöz még

*Közel megyek: csak keszekusza szálak.
Te vagy talán a cerszömörce bokra,
most kellő távolságba jutva látlak.
Ahogyan eltévelyedő, zokogva
nézek körül, téblábolok a tájban.
Ami volt, már minden annak a roncsa.
Láthatatlan köldöksinór kötöz még
bennünket össze, amint föl-föleszmélsz.*

Toll és kavicságy

*A könnyű s a nehéz. Az égieknek
rokona és a földé. Szállni föl-föl,
a napkorong körül szárnyalni rendben,
sugárrá válva, koronát s a köntöst
föladva rája, ki úr mind a teljes
világ fölött s a részletekben. Ő jön
felénk madár alakjában, fehérlőn,
vagy mint az angyal, áttűnően a fényből.*